

НЕОБХІДНІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА БАНКАМИ ЩОДО ПОДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

БЕЛОВА І. В., КОРЕНЕВА О. Г., СИСОЄВА Л. Ю.

УДК 336.71.078.3:657.37

Белова І. В., Коренева О. Г., Сисоєва Л. Ю. Необхідність удосконалення контролю за банками щодо подання фінансової звітності

У статті досліджено наслідки подання неякісної та викривленої звітності банками України. Проведено аналіз показників фінансової звітності банків України, в яких була введена тимчасова адміністрація, а потім банки були ліквідовані. Визначено, що складена в ліквідованих банках фінансова звітність не повною мірою відображала їх реальний фінансовий стан. Сформульовано необхідність удосконалення системи контролю за банками щодо прозорості та якості фінансової звітності. Запропоновано практичні механізми реалізації заходів впливу з боку наглядових органів до банків, що порушують вимоги нормативно-правових актів НБУ щодо подання фінансової звітності.

Ключові слова: банк, фінансова звітність, контроль, банківський нагляд.

Табл.: 2. **Бібл.:** 8.

Белова Інна Валеріївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри банківської справи, Українська академія банківської справи Національного банку України (вул. Петропавлівська, 57, Суми, 40030, Україна)
E-mail: ibe2006@rambler.ru

Коренева Оксана Геннадіївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри банківської справи, Українська академія банківської справи Національного банку України (вул. Петропавлівська, 57, Суми, 40030, Україна)
E-mail: koreneva@ukr.net

Сисоєва Лариса Юрьевна – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри банківської справи, Українська академія банківської справи Національного банку України (вул. Петропавлівська, 57, Суми, 40030, Україна)
E-mail: lsysoyeva@mail.ru

УДК 336.71.078.3:657.37

UDC 336.71.078.3:657.37

Белова И. В., Коренева О. Г., Сисоєва Л. Ю. Необходимость совершенствования контроля за предоставлением финансовой отчетности банков

В статье исследованы последствия предоставления некачественной и искаженной отчетности банками Украины. Проведен анализ показателей финансовой отчетности банков Украины, в которых была введена временная администрация, а позже банки были ликвидированы. Выявлено, что составленная в ликвидируемых банках финансовая отчетность не в полной мере отражала их реальное финансовое состояние. Сформулирована необходимость усовершенствования системы контроля прозрачности и качества финансовой отчетности банков. Предложены практические механизмы реализации мер воздействия со стороны надзирающих органов к банкам, которые нарушают требования нормативно-правовых актов НБУ по представлению финансовой отчетности.

Ключевые слова: банк, финансовая отчетность, контроль, банковский надзор.

Табл.: 2. **Библ.:** 8.

Белова Инна Валериевна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры банковского дела, Украинская академия банковского дела Национального банка Украины (ул. Петропавловская, 57, Сумы, 40030, Украина)
E-mail: ibe2006@rambler.ru

Коренева Оксана Геннадьевна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры банковского дела, Украинская академия банковского дела Национального банка Украины (ул. Петропавловская, 57, Сумы, 40030, Украина)
E-mail: koreneva@ukr.net

Сисоєва Лариса Юрьевна – кандидат экономических наук, старший преподаватель кафедры банковского дела, Украинская академия банковского дела Национального банка Украины (ул. Петропавловская, 57, Сумы, 40030, Украина)
E-mail: lsysoyeva@mail.ru

Belova I. V., Koreneva O. G., Sysyoeva L. Y. The Need for Improved Control of Banks on Financial Statement Presentation

The article investigates the consequences of distorted reporting of Ukrainian banks. The financial statements of liquidated Ukrainian banks, in which was introduced the temporary administration, was analyzed. Revealed that compiled financial reporting in the liquidated banks do not fully disclosed their real financial statement. The necessity of improving of the system for control the transparency and quality of financial reporting in banks is formulated. The practical tools of the influence measures implementation by the supervisory authorities for banks which violate the NBU requirements in the disclosure of financial reporting, are proposed.

Key words: bank, financial reporting, control, banking supervision

Tabl.: 2. **Bibl.:** 8.

Belova Inna V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Banking, Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine (vul. Petropavlivska, 57, Sumy, 40030, Ukraine)
E-mail: ibe2006@rambler.ru

Koreneva Oksana G. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Banking, Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine (vul. Petropavlivska, 57, Sumy, 40030, Ukraine)
E-mail: koreneva@ukr.net

Sysoyeva Larisa Yu. – Candidate of Sciences (Economics), Senior Lecturer, Department of Banking, Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine (vul. Petropavlivska, 57, Sumy, 40030, Ukraine)
E-mail: lsysoyeva@mail.ru

На даному етапі розвитку економіки України все більшого значення набуває забезпечення стабільності, надійного й ефективного функціонування банківської системи. Відносини між вкладниками кредиторями, інвесторами та самими банками повинні базуватися на довірі, насамперед, до інформації, яку

вони отримують. У свою чергу, звітність банків є основним джерелом отримання інформації про найважливіші явища і процеси, що відбуваються в банківському секторі країни, його стан і проблеми. Користувачами даної інформації є ті, хто надає банку ресурси, тобто його дійсні та потенційні вітчизняні та іноземні акціонери,

вкладники і кредитори; співробітники банку, його позичальники, українські та міжнародні фінансові організації. Інформація фінансової звітності необхідна Національному банку України як центральному банку держави для виконання регулюючих і наглядових функцій, тому викривлення звітності або навмисне приховування фактичної фінансової ситуації в банку призводить до несвоєчасних дій наглядових органів щодо недопущення погіршення фінансового стану/банкрутства банків. Важливість зазначеної проблеми потребує дослідження причин подання недостовірної звітності банками України, обумовлює необхідність подальшого удосконалення науково-методичних підходів до впровадження ефективної системи контролю за банками щодо прозорості та якості подання фінансової звітності й вимагає активізації досліджень у напрямку створення практичних механізмів реалізації заходів впливу з боку наглядових органів до банків-порушників зазначених вище вимог.

Вагомий внесок в розроблення теоретичних і прикладних засад у сфері банківського контролю, нагляду та інспектування банків зробили роботи вітчизняних дослідників В. С. Стельмаха, А. О. Єпіфанова, І. В. Саала [2], О. І. Барановського [1], І. О. Школьник [8] та інших. Проблеми розкриття інформації у фінансовій звітності банків знайшли відображення в наукових працях В. І. Ричаківської [6], А. П. Снігурської [7] та ін. Але необхідно зазначити, що переважна більшість праць присвячена порядку складання та надання фінансової звітності, а також розкриттю її показників. Втім, ефективний контроль саме за якістю та прозорістю звітності все ще залишається питанням, яке потребує розвитку та вдосконалення як в теоретичному, так і в організаційно-прикладному аспектах.

Серед невирішених частин проблем можна виділити необхідність подальшого вдосконалення науково-методичних підходів до формування ефективної системи контролю за банками щодо прозорості та якості подання фінансової звітності, а також розробку практичних рекомендацій щодо реалізації заходів впливу з боку наглядових органів до банків-порушників зазначених вище вимог.

Сьогодні в системі банківського нагляду України актуальним є питання оприлюднення реальної фінансової звітності банками, що має забезпечити прозорість діяльності банківських установ, підвищити до них довіру вкладників. Надійне функціонування банків і гарантія безпеки здійснення банківської діяльності є основними завданнями банківського нагляду. Діяльність служби банківського нагляду України ґрунтується на принципах, розроблених Базельським комітетом спільно з органами банківського нагляду інших країн. Так, згідно з рекомендаціями Базельського комітету вимоги щодо розкриття інформації поділяють на дві категорії: вимоги до розкриття кількісної інформації та вимоги до розкриття якісної інформації. Безвиїзний (документальний) контроль здійснюється на основі вивчення інформації, що міститься в поданій банками звітності, та має за мету виявлення потенційних проблем у будь-якому напрямі діяльності банків і реагуван-

ня на них шляхом своєчасних рекомендацій керівництву банків щодо їх усунення, а також застосування заходів впливу до банків-порушників. Зрозуміло, що дана мета не буде досягнута, якщо дані фінансової та статистичної звітності банків, що надходять до центрального банку, є недостовірними.

Підготовка та подання фінансової звітності передбачає визначення таких якісних характеристик:

- ✦ *зрозумілість*: інформація, що включається до форм звітності, має бути зрозумілою користувачам із середнім рівнем обізнаності в бізнесі, фінансах і бухгалтерському обліку;
- ✦ *корисність*: інформація має дати достовірну оцінку минулих, теперішніх і майбутніх подій і впливати на економічні рішення щодо поточної та подальшої діяльності банку;
- ✦ *суттєвість*: інформація є суттєвою тоді, коли її неправильний виклад може вплинути на реальну економічну оцінку діяльності банку та його фінансовий стан;
- ✦ *надійність*: інформація вважається надійною тоді, коли в ній відсутні помилки чи спотворення [2].

Таким чином, метою фінансової звітності є надання фінансової інформації про суб'єкт господарювання, що звітує, яка є корисною для нинішніх та потенційних інвесторів, позикодавців та інших кредиторів у прийнятті рішень про надання ресурсів цьому суб'єктові господарювання. Поряд із цим звітність банків має важливе значення для складання статистики грошової сфери, статистики платіжного балансу, для виконання регулюючих та наглядових функцій Національного банку України. Тобто, викривлена інформація не тільки знижує результативність прийняття заходів впливу, а й не дає можливості вчасно реагувати на ці проблеми органам банківського нагляду.

Проблема подання та оприлюднення недостовірної інформації особливо гостро постала під час розгортання світової кризи, коли виявилися неплатоспроможними не тільки потужні банківські групи *Lehman Brother*, *AIG*, *Dexia*, *Kaupthing*, *NorthernRocks*, *Fortis*, *Merill Lynch*, а й заявили про своє банкрутство й інші компанії (небанківського сектора).

Причинами таких фактів стали:

- ✦ *недоліки у корпоративному управлінні*, перш за все, у таких сферах, як внутрішній контроль та аудит, розкриття інформації та прозорість;
- ✦ *недосконалий нагляд за фінансовою системою* (розпорошування, недостатній макропруденційний моніторинг та системні ризики).

Недостовірні звітність свого часу стала причиною величезних збитків інвесторів, акціонерів, кредиторів під час банкрутств таких компаній, як: *Enron*, *WorldCom*, *Parmalat*, *HealthSouth*, *GlobalCrossing*, *Adelphia Communications*, *Adecco*.

Першим прикладом, що став вже класикою, було банкрутство найбільшої у США енергетичної компанії *Enron*, яка з часу свого заснування у 1984 р. перетворилася на гіганта з майже 21 тисячею працівників у 40 країнах

світу. А 2 грудня 2001 р. було оголошено про банкрутство Enron. Виконавчий директор корпорації Кеннет Лей за 2 місяці до оголошення банкрутства мав інформацію про критичне фінансове становище Enron, але переконував працівників купувати акції, у той час як він сам і вище керівництво вже продали свої. Акціонери зазнали збитків на 26 мільярдів доларів, а банки – на 31 мільярд. Усе це сталося внаслідок того, що керівництво компанії використовувало методи «агресивної звітності» або її «прикрашання» (замість збитків вказували прибутки). За результатами розслідування всі керівники Enron були притягнуті до кримінальної відповідальності.

Неоднозначною є роль у справі Enron однієї з найбільших аудиторських компаній Arthur Andersen LLP, яка була звинувачена у приховуванні відомостей про реальний стан справ та у знищенні тисяч документів, які б доказували провину вищого керівництва. Компанія Enron приносила Arthur Andersen LLP щорічно дохід у 100 млн дол. США. Тому аудиторі були зацікавлені у такому клієнті, як Enron. Компанія проводила зовнішній аудит Enron протягом 10 років, а також була внутрішнім аудитором Enron, надавала систематичні консультації по загальному та фінансовому менеджменту.

Масштабне банкрутство Enron призвело до необхідності посилити вимоги до фінансової звітності та аудиту корпорацій. Так, багато країн прийняли ряд документів, спрямованих на підвищення ролі внутрішнього контролю. У США це акт Сарбейнса-Окслі (2002),

у Великобританії – Combined Code (1998 – 2003), у країнах Євросоюзу – кілька Директив та ін. Відповідно до цих документів стійка система внутрішнього контролю розглядається як найважливіший засіб забезпечення збереження інвестицій і активів.

Проблема подання та оприлюднення недостовірної інформації є актуальною і для банківської системи України. На підтвердження цього нами було проаналізовано показники фінансової звітності банків України, в яких була запроваджена тимчасова адміністрація протягом 2009 – 2012 рр.

Введення тимчасової адміністрації у майже трьох десятках банках України завершилося в абсолютній більшості випадків їх ліквідацією (табл. 1).

На основі показників звітності, які щоквартально оприлюднюються банками, було розраховано 15 основних коефіцієнтів, частина яких входять до системи показників раннього сповіщення. Такі коефіцієнти застосовуються в роботі банківського нагляду в розвинених країнах світу. Серед існуючих було обрано такі показники, що можна розрахувати за допомогою даних квартальної звітності, яка оприлюднюється:

- ✦ відношення статутного капіталу до власного капіталу;
- ✦ прибутковість активів;
- ✦ відношення власного капіталу до зобов'язань;
- ✦ відношення власного капіталу до загальних активів;

Таблиця 1

Банки, що були ліквідовані після введення тимчасової адміністрації, за період 2009 – 2012 рр.

№ з/п	Назва банку	Дата початку ліквідації банку	Введення тимчасової адміністрації
1	«Причорномор'я»	25.05.2009	02.02.2009 – 02.08.2009
2	«ОДЕСА-БАНК»	23.07.2009	23.02.2009 – 22.02.2010
3	«Національний стандарт»	21.08.2009	15.05.2009 – 15.05.2010
4	«Європейський»	21.08.2009	15.05.2009 – 15.05.2010
5	«Банк регіонального розвитку»	07.12.2009	24.03.2009 – 23.03.2010
6	«Східно-Європейський банк»	21.12.2009	05.10.2009 – 04.10.2010
7	«Українська фінансова група»	05.01.2010	14.09.2009 – 13.09.2010
8	«Український промисловий банк»	21.01.2010	21.01.2009 – 21.01.2010
9	«АРМА»	22.02.2010	17.04.2009 – 17.04.2010
10	«БІГ Енергія»	01.03.2010	16.03.2009 – 15.03.2010
11	«Трансбанк»	02.03.2010	02.03.2009 – 01.03.2010
12	«Селянський КБ «Дністер»	15.03.2010	17.04.2009 – 16.04.2010
13	«Іпобанк»	23.03.2010	02.10.2009 – 01.10.2010
14	«ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК»	02.08.2010	12.05.2010 – 11.11.2010
15	«Синтез»	03.11.2010	09.06.2010 – 08.12.2010
16	«Діалогбанк»	11.05.2011	10.11.2010 – 10.02.2011
17	«Володимирський»	31.08.2011	17.07.2009 – 16.07.2010
18	«СОЦКОМ БАНК»	21.10.2011	21.10.2010 – 21.04.2011
19	«Банк Столиця»	31.01.2012	31.01.2011 – 30.04.2011
20	«ІНПРОМ БАНК»	02.03.2012	02.06.2011 – 01.09.2011
21	«АКБ «БАЗИС»	28.08.2012	23.04.2012 – 23.10.2012

- ✦ відношення депозитів до статутного капіталу;
- ✦ відношення депозитів до власного капіталу;
- ✦ відношення кредитів до депозитів;
- ✦ резерви під кредитні операції у відсотках до активу;
- ✦ частка високоліквідних активів у загальній сумі активів;
- ✦ частка заборгованості за кредитами в активах;
- ✦ частка кредитів фізичних осіб у загальній сумі кредитів;
- ✦ частка цінних паперів в активах банку;
- ✦ частка активів в іноземній валюті в активах;
- ✦ частка зобов'язань в іновалюті в їх загальній сумі;
- ✦ частка адміністративних витрат (або витрат на персонал) у загальній сумі витрат банку.

Розрахунки проводилися за даними фінансової звітності, починаючи з 01.01.09 і закінчуючи останньою квартальною звітністю перед ліквідацією відповідного банку.

У результаті розрахунку вказаних коефіцієнтів по банках в динаміці та при порівнянні їх з показниками групи, до якої вони належали (більшість належала до IV групи, окрім банку «Європейський», що належав до III групи), ми намагалися виявити, наскільки суттєвими були зміни у звітності цих банків до і після введення тимчасової адміністрації (ТА).

Наша гіпотеза полягала у тому, що в банку, в якому з введенням ТА такі зміни були суттєвими, звітність могла бути «прикрашеною». До речі, жодного банку з перших двох груп не було ліквідовано після введення в них ТА.

Аналізуючи дані проведених розрахунків, можна стверджувати, що показники більшості банків за квартал до введення тимчасової адміністрації відповідали показникам в цілому по відповідній

групі, а в деяких випадках навіть були кращими. Так, наприклад:

1. ТОВ КБ «Українська фінансова група»

До введення ТА банк мав показники забезпеченості капіталом (за даними звітності) вищі групових. Прибутковість банку, сума сформованих під кредитні ризики резервів, частка коштів фізичних осіб у зобов'язаннях та частка витрат на персонал в цілому відповідали груповій тенденції до введення ТА. Обсяг операцій з цінними паперами – мінімальний. Частка кредитів фізичних осіб у загальній їх сумі значно менша, ніж середньогрупова. Частка кредитів в активах банку була загрозливо високою. 14.09.09 р. було введено ТА строком на один рік, але ліквідований банк був менше, ніж за 4 місяці після її введення. З введенням ТА власний капітал банку став від'ємним, частка високоліквідних активів зменшилася з 10% до 0,2%, сформовані під кредитні операції ризики резерви зросли з 9 до 45%, банк став збитковим, різко зменшилася сума коштів фізичних та юридичних осіб. Валютний ризик за даними звітності був незначним (табл. 2).

2. ВАТ КБ «Інобанк»

З моменту введення тимчасової адміністрації 02.10.09 р. банк становиться збитковим. Зважаючи на значення частки зобов'язань в іноземній валюті у загальній сумі зобов'язань, банк не мав суттєвого валютного ризику. Частка витрат на персонал була меншою, ніж по IV-ій групі банків, до якої він належав. Кошти фізичних осіб мали значно меншу частку у зобов'язаннях, ніж по групі банків. Аналогічна ситуація з часткою кредитів фізичних осіб у кредитах. Власний капітал став від'ємним тільки після введення ТА.

Частка високоліквідних активів у загальній сумі активів була вищою, ніж середнє групове значення до введення тимчасової адміністрації, а після – меншою

Таблиця 2

Показники ТОВ КБ «Українська фінансова група» до та після введення тимчасової адміністрації

№ з/п	Показник	01.01.2009		01.04.2009		01.07.2009		01.10.2009	
		банк	по IV групі	банк	по IV групі	банк	по IV групі	банк	по IV групі
1	Статутний капітал / Власний капітал	0,993	0,770	0,993	0,795	0,989	0,869	-1,926	0,951
2	Чистий прибуток* 100% / Активи	0,024	0,686	0,009	-0,342	0,001	-0,018	-84,057	-3,278
3	Власний капітал / Зобов'язання	0,262	0,228	0,290	0,245	0,354	0,232	-0,222	0,223
4	Власний капітал / Усього активів (пасивів)	0,208	0,186	0,225	0,197	0,262	0,188	-0,286	0,182
5	Частка високоліквідних активів у загальній сумі активів	0,018	0,048	0,065	0,102	0,101	0,105	0,002	0,110
6	Надані кредити / Усього активів	0,798	0,733	0,836	0,769	0,851	0,773	1,685	0,560
7	Кредити фіз.особам / Надані кредити	0,558	0,325	0,132	0,297	0,105	0,276	0,081	0,265
8	Резерви під кредитні операції, у % до активу	5,05	5,37	6,71	7,35	9,34	9,83	45,2	11,92
9	Цінні папери / Усього активів	0,010	0,030	0,001	0,032	0,000	0,030	0,000	0,030
...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
15	Кредити / Депозити	1,244	1,246	1,552	1,838	2,327	1,942	2,431	1,987

Примітки:

1. 14.09.09 в банку було введено ТА строком на один рік, а постанову про ліквідацію банку було прийнято 28.12.2009.
2. Показник «Статутний капітал / Власний капітал» може мати значення менше 0, якщо власний капітал – від'ємний.

за середнє групове значення. Залишки коштів фізичних осіб зменшилися майже у 3,5 раза з введенням ТА, а резерви під кредитні операції зросли майже вдвічі.

Операції з цінними паперами мали обсяг, що набагато нижче, ніж середній по групі. Банк був ліквідований менше, ніж через півроку після введення ТА, строк для якої був встановлений 1 рік.

3. ВАТ «КБ «Причорномор'я»

Показники забезпеченості капіталом в банку за даними звітності станом на 01.01.09 р. були кращі, ніж середньогрупові. Показник частки кредитів в активах був загрозово високий (майже 0,93). Частка витрат на персонал перевищувала середньогрупове значення. Частка коштів фізичних осіб у зобов'язаннях та частка кредитів фізичним особам набагато менше, ніж середньогрупове значення. Тимчасова адміністрація в банку була введена з 02.02.09 р., і після її введення процент резервів, сформованих під кредитні ризики, зріс з 11,7% до 55%, а власний капітал став від'ємним. Обсяг операцій з цінними паперами (за часткою в активах) залишався набагато вищим, ніж середньогруповий показник. Банк було ліквідовано через 3 місяці після введення ТА, незважаючи на те, що строк її був півроку.

4. ВАТ «КБ «ОДЕСА-БАНК»

Менше, ніж за два місяця до введення ТА частка високоліквідних активів в їх загальній сумі була набагато менша, ніж середньогрупова, а прибутковість банку була вище середньої. Операції з цінними паперами мали більший обсяг, ніж середній по IV-ій групі. Частка кредитів фізичних осіб менша за середньогрупове значення. 23.02.09 р. була введена ТА строком на 1 рік, але банк було ліквідовано через 5 міс. Після введення ТА резерви під кредитні ризики були збільшені майже у 4 рази, і банк став збитковим. Валютний ризик за даними звітності був незначним.

5. ПАТ «Банк Столиця»

До введення ТА банк мав показники забезпеченості капіталом та прибутковості значно вищі, ніж середньогрупові. Частка високоліквідних активів і валютний ризик характеризувалися показниками, значно вищими, ніж середньогрупові. Станом на 01.01.10 р. власний капітал стає від'ємним. Сума резервів під кредитні ризики зросла в кілька разів ще за півроку до введення ТА. Строком на 3 міс. 31.01.11 р. була введена тимчасова адміністрація, але тільки через рік банк було ліквідовано. Банк мав показники частки кредитів фізичних осіб у загальній сумі кредитів, що в цілому відповідали груповій тенденції. Показник частки коштів фізичних осіб у зобов'язаннях банку був значно вищий, ніж середньогруповий.

6. ТОВ «Діалогбанк»

До введення ТА банк був прибутковим, мав обсяг операцій з цінними паперами, що перевищували групові показники. Кредити фізичних осіб були в обсягах менших, ніж по групі, а кошти фізичних осіб у зобов'язаннях – навпаки. Валютний ризик за даними звітності був незначним.

Строком з 10.11.2010 р. по 10.02.2011 р. у банку було введено ТА, а 10.05.2011 р. банк було ліквідовано. З моменту введення ТА власний капітал стає від'ємним, банк – збитковим, резерви під кредитні операції формуються у розмірі 48% портфеля, а згодом – 100%.

7. АКБ «Трансбанк»

До введення ТА банк характеризувався низькими показниками забезпеченості капіталом, був прибутковим, суттєво залежав від коштів фізичних осіб, мав частку адміністративних витрат, що перевищувала груповий показник. Частка кредитів фізичним особам була значно нижчою за середню в групі. Частка високоліквідних активів весь період аналізу залишалася на рівні близько 1 – 4%, що значно нижче показників групи.

02.03.2009 р. було введено ТА строком на один рік, і зі спливом цього строку банк ліквідовано. З моменту введення ТА власний капітал банку стає від'ємним, банк – збитковим, резерви під кредитні операції зростають від 5% до 18%, а ще через квартал після введення ТА – до 74%.

8. ПАТ «КБ «Володимирський»

Банк мав значний показник валютного ризику за даними частки активів в інвалюті. Частка кредитів, наданих фізичним особам, явно перевищувала середній груповий показник. Банк від кварталу до кварталу був то зі збитками, то з прибутком. Операції з цінними паперами були на мінімальному рівні. Банк суттєво залежав від коштів фізичних осіб.

17.07.2009 р. було введено ТА строком на один рік, але ліквідовано банк було тільки 31.08.2011 р. За квартал до ліквідації власний капітал став від'ємним, у банку було сформовано резерви під кредитні ризики у розмірі майже 85% портфеля (на момент введення ТА і майже рік після того, резерви становили 10 – 25%).

9. ПАТ «КБ «СОЦКОМ БАНК»

Суттєве погіршення показників діяльності банку відбувається тільки через квартал після введення ТА: власний капітал стає від'ємним, резерви від кредитні ризики зростають з 13% до 45%, а згодом і до 88%. Операції з цінними паперами мають мінімальний обсяг, а зобов'язання в інвалюті складають половину всіх зобов'язань. Частка кредитів фізичним особам в цілому відповідала груповій тенденції.

21.10.2010 р. введено ТА строком на півроку, але ліквідовано банк було тільки через рік (21.10.2011 р.).

10. ТОВ «КБ «АРМА»

Ще до введення ТА показники забезпеченості капіталом, прибутковості, частки кредитів фізичних осіб у портфелі банку були нижче середньогрупових. Банк мав обсяг операцій з цінними паперами значно вищий, ніж в середньому по групі. 17.04.2009 р. було введено ТА строком на 1 рік, але на 2 місяці раніше цього строку банк було ліквідовано. З введенням ТА резерви під кредитні ризики зросли від 19% до 82% портфеля, власний капітал став від'ємним, а обсяг кредитів у 7,7 раза перевищив обсяг депозитів клієнтів. Діяльність банку залежала суттєво від коштів фізичних осіб, що залучалися у значних обсягах. Валютний ризик за даними звітності був незначним.

11. ПАТ «ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК»

До введення ТА показники забезпеченості капіталом в цілому кращі, ніж середньогрупові, а банк був прибутковим. Кредитів фізичних осіб у загальній їх сумі набагато менше, ніж по групі. Частка операцій з цінними паперами в активах значно вище групового показника. Валютний ризик за даними про частку валютних зобов'язань

в загальній їх сумі та відповідних валютних активів є мінімальним. З моменту введення ТА 12.05.10 р. (строком на півроку) до ліквідації банку пройшло 2,5 місяця, банк одразу стає збитковим, резерви під кредитні ризики зростають з 5,5 до 20% портфеля, показник співвідношення кредити-депозити збільшується у кілька разів.

12. ПАТ «АКБ "БАЗИС"»

Ще до введення ТА показники забезпеченості капіталу були набагато гірші, ніж групові, співвідношення кредити-депозити досягло катастрофічних значень, банк був збитковим, операції з цінними паперами мали мінімальні обсяги за даними їх частки в активах, а сформовані під кредитні ризики резерви були в межах 7% портфелю. Валютний ризик за даними про частку валютних зобов'язань в загальній їх сумі та відповідних валютних активів – менше середньогрупового. 23.04.2012 р. введено ТА строком на півроку, а вже за 4 місяці (28.08.2012 р.) банк ліквідовано. З моменту введення ТА власний капітал – від'ємний, сформовані резерви під кредитні ризики у розмірах портфелю (100%).

Подібною ж була і ситуація в інших банках, що зазначені у табл.1.

Таким чином, проведений аналіз показників звітності банків, що були ліквідовані протягом 2009 – 2012 рр., дозволив стверджувати, що в абсолютній більшості випадків одразу після введення ТА відбувається значне доформування резервів під кредитні ризики, що, безумовно, справляє свій вплив на виникнення/зростання збитковості банку; власний капітал банків стає від'ємним; показники частки кредитів фізичним особам були у зазначених банках в цілому нижче, ніж у середньому по групі, тобто основний кредитний ризик спричинявся операціями з корпоративними клієнтами.

У банках, де тимчасова адміністрація була виведена у зв'язку з покращенням ситуації, та відповідно банки не було ліквідовано, не відбувалося докорінних змін у їх фінансовій звітності: власний капітал не досяг від'ємних значень, резерви під кредитні ризики було сформовано у обсягах, що в цілому відповідали груповій тенденції.

Наприклад, у банку «Національний кредит» забезпеченість капіталом, частка високоліквідних активів і прибутковість були нижчими середнього групового рівня. ТА введено 19.12.08 р. строком на один рік, і по закінченні цього строку ТА було виведено, що свідчить про те, що заходи з фінансового оздоровлення банку виконувалися. Але навіть після виведення ТА банк у 2010 та 2011рр. був збитковим, а статутний капітал і досі перевищує власний внаслідок непокритих збитків минулих років. Банк суттєво залежить від коштів фізичних осіб, значною є і частка кредитів фізичним особам (вище середніх групових значень). З моменту введення ТА сформовані під кредитні ризики резерви зросли з 4% до максимального значення у 34% (що набагато менше, ніж у тих банках, що були ліквідовані).

У «Західінкомбанк» 13.02.09 р. НБУ ввів ТА терміном на один рік, а з 15.02.10 р. її робота була припинена. До введення ТА банк мав показники забезпеченості капіталом, нижчі від середньогрупових, мав набагато вищу прибутковість діяльності, ніж інші банки в групі, суттєво

залежав від коштів фізичних осіб, але частка кредитів фізичним особам була меншою, ніж у середньому по групі. З моменту введення ТА сформовані під кредитні ризики резерви зросли з 13 – 15% до максимального значення у 35% (що набагато менше, ніж у тих банках, що були ліквідовані). Тому цей факт дає підстави говорити про те, що саме краща якість кредитного портфелю і надала можливість сподіватися на пошук нового власника.

Тобто, проведене дослідження свідчить про те, що оприлюднена звітність банків, що в подальшому були ліквідовані, не повною мірою відображала їх реальний фінансовий стан.

Відповідно до ст. 69 «Закону про банки і банківську діяльність» голова правління та головний бухгалтер банку несуть відповідальність, установлену законодавством України, у разі оприлюднення недостовірної (неповної) фінансової звітності, а також неотримання порядку спростування такої звітності [4].

У свою чергу, згідно з Положенням про застосування заходів впливу за порушення банківського законодавства, затвердженого постановою НБУ № 346 від 17 серпня 2012 р., можливими заходами з боку Національного банку до банків, що подають недостовірну звітність, є: підвищення резервів на покриття можливих збитків за кредитами, обмеження або зупинення проведення операцій з високим рівнем ризику, тимчасове усунення посадових осіб і штрафи [5].

Дослідження різних авторів свідчать, що серед основних причин наведення банками недостовірної інформації є недосконала система внутрішнього аудиту та контролю, непрофесіоналізм працівників банку, неналежне виконання своїх функціональних обов'язків головним бухгалтером та керівником банку. Останні чинники можуть бути розцінені не тільки як результат неупередженої поведінки персоналу, а й певні шахрайські дії з умисним приховуванням «поганих новин».

У той же час, відповідальність за шахрайство передбачена ст. 190 Кримінального кодексу України. Такі дії слід розцінювати як кримінальний злочин тільки після проведення слідчих дій органами прокуратури. Втім, механізм взаємодії Національного банку як наглядового органу та слідчих органів в Україні відсутній.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило стверджувати, що аналіз наданої банками звітності повинен мати на меті не тільки забезпечення дотримання банками пруденційних вимог ведення справ, а й разом з тим попереджувати виникнення проблемних банків, адже не виявлена вчасно проблемність банку може призвести до системних порушень у банківській системі та негативно вплинути на економіку країни. У той же час, недостатній рівень розкриття узагальнюючої банківської інформації, що мав місце в фінансовій звітності банків України та підтверджений проведеним аналізом, унеможливає ранню діагностику проблемності банків, а це, у свою чергу, вимагає розвитку механізмів контролю за банками щодо прозорості та якості подання фінансової звітності, а також удосконалення практичних

механізмів реалізації заходів впливу з боку наглядових органів до банків-порушників зазначених вище вимог.

Вважаємо, що передбачені діючими нормативно-правовими актами України заходи впливу за недостовірну звітність є недостатніми. Зважаючи на неоднозначність питання введення кримінальної відповідальності керівників банків і головних бухгалтерів, що надають недостовірну звітність, можемо зробити припущення, що більш ефективним може стати позбавлення їх права на певний строк займатися професійною діяльністю. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Барановський О. І. Регулювання і нагляд у банківській сфері: quo vadis / О.І. Барановський // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 7. – С. 3 – 10.

2. Контроль: інспектування, аудит, банківський нагляд: Монографія [Текст] / В. С. Стельмах, А. О. Єпіфанов, І. В. Сало, М. А. Єпіфанова. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. – 432 с.

3. Основні принципи ефективного банківського нагляду. Базельський комітет з питань банківського нагляду.

Жовтень 2006 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=45251>

4. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс]: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III, зі змін. та доп. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2121-14>

5. Про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства [Електронний ресурс]: положення, затв. пост. Правління Національного банку України 17.08.2012 № 346. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0845-01>

6. Ричаківська В. І. Проблеми розкриття інформації у фінансовій звітності банків / В. І. Ричаківська // Вісник НБУ. – 2004. – № 7. – С. 4 – 5.

7. Снігурська Л. П. Огляд змін у МСФЗ щодо обліку фінансових інструментів та формування фінансової звітності, запланованих на 2010 – 2011 роки / Л. П. Снігурська // Вісник НБУ. – 2011. – № 1. – С. 44 – 52.

8. Школьник І. О. Реформування фінансового нагляду під впливом економічної рецесії / І. О. Школьник // Фінанси України. – 2010. – № 3. – С. 50 – 60.

УДК 330.101.8

ПРОБЛЕМА СИНТЕЗА БИНАРНОГО СООТНОШЕНИЯ НАУЧНЫХ ПОНЯТИЙ СТОИМОСТИ И ЦЕННОСТИ В ТЕОРИИ ОЦЕНОЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

ГОРОБИНСКАЯ М. В., ГИЛЬ С. Е.

УДК 330.101.8

Горобинская М. В., Гиль С. Е. Проблема синтеза бинарного соотношения научных понятий стоимости и ценности в теории оценочной деятельности

В статье рассмотрена проблема синтеза бинарного соотношения научных понятий стоимости и ценности в отечественных стандартах оценки. Предложена процедура элиминации понятия стоимости и разрушения синтеза бинарного соотношения, в результате чего в теории и стандартах оценочной деятельности будет доминировать научное понятие ценности.

Ключевые слова: стоимость, ценность, элиминация, бинарное соотношение, оценочная деятельность.

Библ.: 11.

Горобинская Марианна Владимировна – кандидат экономических наук, доцент, кафедра экономики и оценки имущества предприятия, Харьковский национальный экономический университет (пр. Ленина, 9а, Харьков, 61166, Украина)

Гиль Светлана Евгеньевна – кандидат экономических наук, доцент, кафедра экономики и оценки имущества предприятия, Харьковский национальный экономический университет (пр. Ленина, 9а, Харьков, 61166, Украина)

УДК 330.101.8

Горобинська М. В., Гіль С. Е. Проблема синтезу бинарного співвідношення наукових понять вартості та цінності в теорії оціночної діяльності

У статті розглянуто проблему синтезу бинарного співвідношення наукових понять вартості та цінності у вітчизняних стандартах оцінки. Запропоновано процедуру елімінації поняття вартості і руйнування синтезу бинарного співвідношення, у результаті чого в теорії та стандартах оціночної діяльності буде домінувати наукове поняття цінності.

Ключові слова: вартість, цінність, елімінація, бинарне співвідношення, оціночна діяльність.

Бібл.: 11.

Горобинська Марианна Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, кафедра економіки та оцінки майна підприємств, Харківський національний економічний університет (пр. Леніна, 9а, Харків, 61166, Україна)

Гіль Світлана Євгенівна – кандидат економічних наук, доцент, кафедра економіки та оцінки майна підприємств, Харківський національний економічний університет (пр. Леніна, 9а, Харків, 61166, Україна)

UDC 330.101.8

Gorobynska M. V., Gil S. Ye. The Problems of Synthesis of Binary Correlation of Scientific Concepts of Value and the Worth in the Theory of Estimation Activities

The problem of the of binary correlation synthesis of scientific concepts of value and worth in the domestic assessment standards has been considerate. The procedure of elimination of value and binary correlation synthesis destruction concept has been proposed. The scientific worth concept will dominate, as a result of it in the theory and standards of estimation activities.

Key words: value, worth, elimination, the binary correlation, estimation activity.

Bibl.: 11.

Gorobynska Marianna V.– Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Economics and Evaluation of Enterprise Property, Kharkiv National University of Economics (pr. Lenina, 9a, Kharkiv, 61166, Ukraine)

Gil Svitlana Ye.– Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Economics and Evaluation of Enterprise Property, Kharkiv National University of Economics (pr. Lenina, 9a, Kharkiv, 61166, Ukraine)